Dit is het verhaal van een gezin op de vlucht. Van kinderen die het onschuldige slachtoffer zijn van oorlog en politieke onrust. Die in hun jonge jaren geconfronteerd worden met dood, geweld, spanning, angst en gemis van dierbaren. In plaats van spelen en leren bestaat hun leven uit vluchten, onderduiken en in leven proberen te blijven. Die ervaringen dragen zij hun hele leven met zich mee.

Dit verhaal is gebaseerd op ware gebeurtenissen. Uit privacyoverwegingen zijn alle namen gefingeerd. Het gaat namelijk niet zozeer om déze kinderen. Zij staan 'slechts' model voor de vele duizenden andere kinderen tijdens de Tweede Wereldoorlog en de bersiap in het voormalig Nederlands-Indië. En voor de miljoenen kinderen in conflictgebieden over de hele wereld, die in de afgelopen decennia door oorlogsgeweld en politieke onrust geen veilige leef- en speelomgeving hebben gekend.

Ab	20 jaar
Kroes	19 jaar
Toetie	17 jaar
Sylvie	16 jaar
Broer	15 jaar
Hardy	13 jaar
Fer	11 jaar
Jan	9 jaar
Jozef	7 jaar
Muis	6 jaar

Copyright © 2009, Lody Pieters, All Rights Reserved

AB 20 JAAR

Hij is de oudste van het gezin met tien kinderen. Een bevoorrechte positie: hij is de plaatsvervanger van zijn ouders. De jongere kinderen moeten dus respect voor hem hebben. Dat is in de Indo-cultuur veel sterker dan bij zijn Nederlandse vrienden, merkt Ab. Indo's of Indische Nederlanders hebben Nederlandse voorouders die soms al generaties lang in Nederlands-Indië woonden. De familie van Ab heeft de Nederlandse nationaliteit, spreekt Nederlands en gaat naar Nederlandse scholen. Ab zelf is geboren en en getogen op Java. Dat hoofdeiland van de Indische Archipel is door de eeuwen heen een smeltkroes geworden van allerlei nationaliteiten, rassen en religies. In Semarang, waar het gezin woont, leven al die verschillende culturen in relatieve rust naast en met elkaar. De Tweede Wereldoorlog maakt daar een einde aan.

Tijdens de Japanse bezetting realiseert Ab zich pas goed dat hij zijn taak van oudste van het gezin niet kan waarmaken.Hij is namelijk gehandicapt. Het verhaal gaat dat een Javaanse baboe (= vrouwelijke bediende) hem vlak na zijn geboorte heeft laten vallen. Ze draagt hem in een slendang (=draagdoek) op haar buik en zit in een schommelstoel om hem in slaap te wiegen. Maar ze valt zelf in slaap en de baby rolt uit de draagdoek op de grond. Door de verwondingen die hij dan oploopt, is Ab voor de rest van zijn leven spastisch. Hij loopt erg moeilijk en ook praten gaat moeizaam. Daardoor heeft hij extra zorg en aandacht nodig. Dat is voor Ab erg moeilijk om te accepteren. Juist in deze spannende tijden. Liever is hij - net als zijn leeftijdgenoten - als soldaat het leger ingegaan. Dan kan hij tenminste iets dóen. Vanwege zijn handicap hoeft hij ook geen dwangarbeid te verrichten voor de Japanners. Zijn veel jongere broertjes wel. Ab ziet hen dagelijks doodmoe en soms ziek van het zware werk thuiskomen. Hij voelt zich machteloos.

De oorlogsjaren brengt Ab voornamelijk door in en rond het huis. Op straat kan hij worden afgeranseld door Japanse militairen, als hij met zijn gebrekkige lichaam niet snel genoeg voor hen zou buigen. Mammie blijft voortdurend in zijn buurt. Pappie komt elke dag pas laat thuis van zijn werk. Alle mannen van 18 jaar en ouder zijn door de Japanse bezetter in kampen gestopt. Maar Pappie is stationschef op het treinstation in Semarang

Hij moet van de Japanners doorwerken om het transport van goederen over het spoor te regelen. Weigeren heeft geen zin. Dan zou hij ter plekke worden doodgeschoten. De dagen en maanden verstrijken. Ab verlangt hevig naar het einde van de oorlog. Maar als dat moment lijkt aangebroken, is het nog lang geen vrede. Dan begint de bersiap, de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd …

KROES 19 JAAR

Vanwege zijn krullenkop wordt hij Kroeskop of gewoon Kroes genoemd. Dat vindt hij niet erg; een bijnaam is bij Indo's heel normaal.
Bij het uitbreken van de oorlog in Zuidoost-Azië in 1942 is Kroes nog te jong voor het leger. Wel wordt hij - net als veel Indo-jongens van zijn leeftijd - door de Japanners gedwongen om voor een karig loon te werken. Niet ver van huis in een smederij.Het is zwaar en vies werk.De Japanse bewakers schreeuwen en slaan erop los, als je niet hard genoeg doorwerkt. Kroes probeert vol te houden. Het brengt immers ook wat geld op voor het gezin.
Op een zaterdagavond in 1944 wordt er hard op de deur gebonsd. Een barse stem in het Japans beveelt om de deur te openen. Vier Japanse soldaten staan met banjonetten in de aanslag aan de deur. Kroes moet machteloos toezien, hoe Pappie geboeid als een misdadiger wordt meegenomen, verdacht van sabotage en spionage. Kroes weet zeker dat zijn vader zo iets gevaarlijks nooit zou doen. Hij zou zijn gezin nooit in gevaar brengen.
Mammie is ten einde raad. Hoe moet zij in haar eentje voor 10 kinderen zorgen in oorlogstijd?
Om Mammie een beetje te ontlasten reist Kroes met zijn twee zussen en zijn jongere broer Hardy naar Tante Co, een oudere zus van zijn vader. Ze woont in een groot huis in Surabaya, een stad in Oost-Java.Kroes moet daar werken in een papierfabriek. Weer onder

Japans toezicht. Later werkt hij op een boerderij. Dankzij de schamele verdiensten van de kinderen kan Mammie de eindjes aan elkaar knopen.
Dan komt het bericht van Pappie's dood. Hij is in de gevangenis ziek geworden en overleden.
Daarmee wordt Kroes tegen wil en dank het hoofd van het vaderloze gezin. Hij mist zijn vader verschrikkelijk, maar heeft geen tijd om verdrietig te zijn. Hij moet Mammie bijstaan en toezicht houden op zijn broers en zussen. De verantwoordelijkheid valt hem zwaar. Hij kan niemand om raad vragen. In stilte bidt hij veel.

Na de capitulatie van Japan op 15 augustus 1945 besluit de familie van Pappie dat het vaderloze gezin naar Nederland moet vertrekken. Daar zouden de kinderen een betere toekomst krijgen. In oktober van dat jaar breekt echter de bersiap in alle hevigheid uit. Het schip waarmee het gezin naar Nederland zou gaan, kan niet vertrekken. In eerste instantie richt de agressie van de jonge rebellen (*pemuda's*) zich tegen de Japanse militairen die nog in Semarang zijn. Later breidt de volkswoede van de Javanen zich ook uit in de richting van alles wat Nederlands is. Met name de Indo's - die niet zoals de meeste Nederlanders in Japanse burgerkampen zitten - hebben het zwaar te verduren. De bescherming en steun komt uit onverwachte hoek: van hun voormalige Japanse onderdrukker! Alle jongens ouder dan 16 jaar worden voor hun eigen veiligheid in gevangeniscellen gestopt, bewaakt door gewapende Japanners. Ook Kroes en enkele van zijn broers, uitgezonderd de gehandicapte Ab. Kroes voelt zich relatief veilig onder de hoede van de gewapende Japanners. Dat er niet ver van hun huis hevig wordt gevochten tussen *pemuda's* en Japanners, waarbij aan beide zijden veel doden vallen, weet Kroes dan nog niet. Ook niet dat enkele van zijn vrienden door de *pemuda's* worden vermoord.

TOETIE 17 JAAR

Ondanks de klamme hitte van de tropennacht rilt Toetie van de spanning. Alleen gekleed in haar dunne nachtpon ligt ze op haar buik op het platte dak van het achterhuis. Ze luistert ingespannen naar de geluiden onder haar. Ze hoort de snauwende stemmen van enkele Japanse soldaten die met veel lawaai het huis doorzoeken. De zachte stemmen van Mammie en Pappie die de nachtelijke bezoekers het huis uit proberen te praten. Het gehuil van haar kleine broertjes die wakker zijn geworden. Toetie hoort de soldaten vlak onder haar door het achterhuis lopen. Ze bidt zachtjes dat ze niet in de mand met houtskool zullen kijken. Daar zit namelijk haar zusje Sylvie in, bedekt met houtskool. Sylvie is klein en tenger. Toetie is te groot voor de mand, maar gelukkig lenig genoeg om snel op het dak te kunnen klimmen. De soldaten gaan vaker 's nachts langs de huizen om naar jonge meisjes te zoeken. Die moeten dan in bordelen gaan werken als 'troostmeisje'.

Foto :

Volgens Mammie zijn er mensen die van de Japanners geld krijgen, als ze jonge meisjes 'leveren'. Maar Toetie heeft Pappie vaker tegen Mammie horen zeggen: "Vrouw, wat er ook gebeurt: wees zuinig op onze dochters; verkoop ze nooit aan de Jap!" Vandaar die nachtelijke schuilplaatsen voor Sylvie en Toetie. In hun nog warme bedden worden dan snel de twee jongste broertjes gelegd, slapend en wel, om de sluwe soldaten te misleiden.

Toetie dankt haar bijnaam aan een verkoopster die altijd met etenswaren aan de deur komt, wanneer ze logeert bij Oma. Om het aantal porties te bepalen telt Oma de kleinkinderen om

haar heen. "Vergeet dat kleine dikkertje niet!" wijst de verkoopster in Toeties richting. Met de jaren is Toetie uitgegroeid tot een slanke puber. Toch blijft iedereen haar Toetie noemen. Ook haar vriendinnen. Ze mist het contact met vriendinnen. In de lange oorlogsjaren zijn de scholen dicht en mag een jong meisje als zij nauwelijks de straat op. Dat vindt Toetie heel erg, want ze gaat graag naar school. Soms komt er wel eens een kennis van haar ouders langs. Zo hoort Toetie het gerucht dat Pappie een transport van Japanse goederen zou hebben gesaboteerd. Toetie gelooft er niets van. Toch wordt Pappie opgepakt en in de gevangenis in Semarang gestopt.

Als Pappie enige tijd later met enkele medegevangenen door de Japanners op de trein wordt gezet naar de gevangenis in Bandung - een stad in West-Java - is Toetie erbij.

Het station is helemaal ommuurd. Een Japanse wacht bewaakt de ingang. De muur rond het station is bekleed met geglazuurde tegeltjes. Toch slaagt Toetie erin om op de muur te klimmen. Dan ziet ze haar vader. Hij is aan handen en voeten geboeid. Met touwen is hij vastgebonden aan zijn medegevangenen. Daar op het station waar hij jarenlang de baas is geweest, zit hij op zijn hurken op het perron. Het stationspersoneel schuifelt voorzichtig dichterbij en buigt zwijgend voor hem. De Japanse bewakers kijken onverschillig toe. Toetie zwaait en roept naar haar vader. Ze weet zeker dat hij haar ziet. Als de trein het station uitrijdt, zwaait Toetie nog. Zal ze haar vader ooit terugzien? Buiten het station, onderaan de muur wacht Mammie huilend met de drie jongsten aan de hand

SYLVIA 16 JAAR

Om haar zus Toetie niet wakker te maken probeert Sylvie haar snikken in haar hoofdkussen te smoren. Ze heeft zo'n heimwee naar huis. Naar Semarang, naar Mammie en haar broertjes.Sylvie logeert met Toetie en haar broers Kroes en Hardy bij Tante Co in Surabaya, een stad in Oost-Java. Pappie wordt nog steeds door de Japanners gevangen gehouden en Mammie heeft al van alles moeten verkopen om haar 10 kinderen in leven te kunnen houden. Daarom heeft Tante Co aangeboden om 4 kinderen tijdelijk in huis te nemen. Maar het is geen vrolijke logeerpartij! De jongens verrichten dwangarbeid voor de Japanners en ook Sylvie en Toetie moeten flink de handen uit de mouwen steken. Zo moeten ze taarten die door Tante Co en andere vrouwen worden gemaakt, naar winkels brengen.Soms met de fiets, meestal te voet. En dat met al die Japanse soldaten op straat! Als Toetie Mammie hierover een brief schrijft, wordt die heel boos. Ze regelt oppas voor de kinderen thuis en maakt de lange - en voor een vrouw alleen niet ongevaarlijke - treinreis naar Surabaya. Sylvie, Toetie en Hardy gaan met haar terug naar Semarang. Kroes mag nog niet mee; hij moet blijven om zijn werk voor de Japanners af te maken.

Sylvie is blij om weer thuis te zijn, al moet ze de hele dag binnen blijven. Nu is ze dichtbij Pappie, die nog steeds in de gevangenis in Semarang zit.

(Pekodjanweg richting de Chinese kamp te Semarang
Links: muur van gevangenis Djoernatan in Semarang)

Hij krijgt daar niet of nauwelijks te eten. Mammie heeft de bewakers omgekocht, zodat ze Pappie dagelijks wat eten kan brengen. De kinderen mogen om beurten met haar mee. In de hoop een glimp van Pappie te kunnen opvangen. Sylvie ziet Pappie pas weer, wanneer hij met andere gevangenen onder zware Japanse bewaking naar het station loopt. De mensen op straat zeggen dat de gevangenen in Bandung zullen worden terechtgesteld. "Pappie is onschuldig," fluistert Sylvie terug. "Hij gaat niet dood; hij komt terug!" En ze zwaait naar hem tot hij uit het zicht is. Dagen- en nachtenlang huilt Sylvie en bidt vurig voor de terugkeer van Pappie.

Niet lang daarna krijgt Mammie uit Bandung het bericht dat Pappie wegens verzetsdaden door de Japanners zal worden onthoofd. Uit geldgebrek kan ze hem niet bezoeken. Bovendien is Semarang-Bandung een dag reizen per trein.

Soekamiskin gevangenis in Bandung

Ze kan haar 10 kinderen niet alleen laten. Pappie overlijdt vlak voor zijn terechtstelling. Hij is bezweken aan een hartaanval. Althans dat wordt zo aan de kinderen verteld. In ieder geval krijgt Mammie van de Japanners per telegram een bericht van zijn overlijden en een gratis

treinkaartje naar Bandung om het graf van Pappie te bezoeken. Hij ligt bij de gevangenis begraven. Later wordt Pappie herbegraven op het ereveld Pandu in Bandung. Sylvie kan zijn graf pas tientallen jaren later bezoeken. Ze woont dan al lang in Nederland.

Op 15 augustus 1945 wordt door de Japanse bezetter de capitulatie getekend. Maar daarmee is de ellende nog niet voorbij. Sylvie hoort Javaanse opstandelingen - vaak jonge jongens uit de buurt - *merdeka!* (= vrijheid) schreeuwend door de straten rennen. Opnieuw moeten Sylvie en de andere kinderen binnen blijven van Mammie. Daarom zien ze niets van de gewelddadigheden die zich vlak in de buurt afspelen. Ze zien niet de dode lichamen op straat. Doodsbang zitten ze ondanks de hitte dag in dag uit in huis. Mammie zegt dat ze zo min mogelijk geluid mogen maken. Dat is erg moeilijk: stil zijn als je al bijna 3,5 jaar binnen zit!

BROER 15 JAAR

Broer - een bijnaam natuurlijk - staat soms met zijn broers bij de poort van de gevangenis in Semarang. Of ergens langs de weg naar het militaire hoofdkwartier van de Jappen. Daar wordt Pappie wekelijks naartoe gebracht om te worden ondervraagd. Soms vangen ze een glimp op van Pappie. Soms ook kunnen ze in een onbewaakt moment een paar woorden met hem wisselen. Zo komen ze te weten dat Pappie bij de ondervraging wordt gemarteld. Broer trilt van machteloze woede, elke keer als hij daaraan denkt.

De periode zonder Pappie en zonder inkomsten is zwaar voor het grote gezin. Overal in de stad heerst hongersnood. Broer ziet op een dag een Javaan die uit wanhoop en honger zelfmoord wil plegen door in het water te springen; hij wordt door omstanders gered. Zelf heeft Broer ook vaak honger. Als er vrachtwagens met rijst voor de Japanse soldaten door de straat rijden, rent hij er met broertjes achteraan om gemorste rijstkorrels van de straat te rapen. Dan heeft Mammie weer iets om te koken.

Als hij 13 jaar is, wordt Broer door de Japanners gedwongen om in de bovenstad op het land te werken. Dat is 2 uur lopen de heuvel op en terug nog eens 2 uur lopen naar huis. Hij werkt in een ploeg van leeftijdgenoten die met een *patjol* (soort schop) het land moet bewerken onder het toeziend oog van gewapende Japanners. In de blakerende zon bij een temperatuur van soms over de 40 graden! Werk je niet hard genoeg of wil je even op adem komen, dan slaan de bewakers erop los. Ook Broer wordt menigmaal in elkaar geslagen. Hij moet 3 dagen per week van zonsopgang uur tot zonsondergang werken voor een zeer kleine vergoeding. Dat geld geeft hij direct aan Mammie om eten te kopen voor het gezin.

Na ruim een jaar is het werk op het land klaar. Broer moet daarna in een smederij werken. Het is smerig en zwaar werk: de werkplaats schoonhouden, houtskool sjouwen, vuur opstoken. En dat 7 dagen per week. Sterk vermagerd en verzwakt door werk en vitaminegebrek loopt Broer dysenterie (een gevaarlijke darminfectie) en een ontsteking aan beide ogen op. Hij is zo ziek dat hij niet meer kan werken. De laatste maanden van de oorlog blijft Broer noodgedwongen binnenshuis. Een enkele keer kan hij buiten spelen met zijn hond Okay. Op den duur is er ook geen eten meer voor de hond. Uit angst dat Okay zelf wordt opgegeten door uitgehongerde buurtbewoners, brengt Broer 's nachts stiekem de hond met de fiets buiten de stad en laat hem daar los. Twee weken later ziet hij tot zijn stomme verbazing Okay het erf op waggelen. Uitgemergeld en sterk vervuild loopt Okay de veranda op en valt daar dood neer.

Mammie verkoopt in dat laatste oorlogsjaar alles wat nog geld opbrengt. Zelfs kleren van de kinderen. Van de gordijnen naait ze nieuwe kleren voor de meisjes. Broer heeft alleen nog

de broek die hij aanheeft. Soms gaat Broer met andere jongens 's nachts op strooptocht. Etenswaren stelen uit een loods van een Chinese handelaar. Of uit de weinige winkels die nog open zijn. De Javaanse winkeliers vragen woekerprijzen voor levensmiddelen. Voor Mammie met zoveel kinderen is dat niet te betalen.

Pas na de capitulatie van de Japanners hoort Broer dat Pappie in gevangenschap in Bandung is overleden. Hij kan het niet geloven. Lang blijft Broer hopen dat het bericht een vergissing is en dat Pappie ooit heelhuids zal thuiskomen.

HARDY 13 JAAR

Direct na het einde van de oorlog begint de bersiap, de vrijheidstrijd van de Indonesiërs. Die zien hun kans schoon om zich te ontdoen van de gehate overheersers. Dat zijn niet alleen de Japanners, maar ook de Nederlanders. De militairen van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) zijn dan nog niet terug uit krijgsgevangenschap en de Nederlandse burgers zitten nog in burgerkampen geïnterneerd. Maar de Indische Nederlanders - de Indo's - zitten niet in kampen. Ze vormen dus een gemakkelijk doelwit voor de rebellen. Vrienden en klasgenoten van Hardy en van zijn broers zijn in die tijd door jonge Javaanse opstandelingen meegenomen. Hardy heeft nooit meer iets van hen gehoord.

Voor hun veiligheid en op advies van de Japanse militairen moet het gezin het huis in de benedenstad verlaten. Hardy weet niet hoe Mammie dit heeft weten te regelen, maar middenin de nacht staan er twee *grobaks* (huifkarren) voor het huis.

Elk kind moet zijn eigen spullen meenemen in een kussensloop. Angstig kruipen de kinderen dicht bij elkaar. Mammie ontfermt zich over Ab. Kroes en Toetie proberen de andere kinderen rustig te houden. De allerjongsten huilen zachtjes. Het is erg benauwd en donker in de kar. Hardy probeert door een spleet in het zeildoek te zien waar ze naartoe gaan. In de verte klinkt geweervuur en geschreeuw. Na ongeveer een uur stoppen de karren op een smalle steile weg. Een tuinpad van ruwe keien leidt omhoog naar een grote witte villa. Zwijgend sjouwt Hardy zijn kussensloop met wat kleren en speelgoed naar boven. In het huis blijken al twee families met kinderen te zitten. Ook gevlucht voor de bersiap. De villa is eigenlijk van een Nederlands gezin dat op zijn beurt voor de Japanners is gevlucht. Een compleet ingericht huis, maar niet voor 3 gezinnen met samen bijna 20 kinderen. 's Nachts gaan de oudere broers van Hardy terug naar hun oude huis om spullen te halen. Hardy blijft met andere jongens 's nachts wakker om de villa te bewaken. Maar vaak valt hij toch doodmoe in slaap.Tegenover de villa staat een grote witte bungalow. Daar zitten Japanse militairen in die de smalle wegen in de bovenstad afsluiten voor de rebellen. Zij zorgen dat er ook dagelijks eten naar de villa wordt gebracht. Hardy voelt zich hier wel veiliger dan thuis. Maar hoe lang kunnen ze hier blijven? Hoe lang zullen de Japanners hen beschermen? Hij hoort hoe Mammie en Kroes urenlang met elkaar overleggen. Door ondervoeding, spanning

en oververmoeidheid is Broer ziek geworden. Medicijnen en dokters zijn er in deze chaotische tijd niet. In de benedenstad wordt fel gevochten. Er zijn brandstichtingen, plunderingen en vernielingen. Er vallen doden. Hardy hoort dat van zijn broers. Die hebben het zelf gezien: lijken op straat, helemaal opengereten. Een enkele keer gaat hij stiekem met de grote jongens, 's nachts op strooptocht. Totdat zijn grote broer Kroes daarachter komt en hem een ongenadig pak slaag geeft. Kroes is erg streng; nog strenger dan Pappie.

FER 11 JAAR

De vluchtvilla is groot, maar Mammie en haar 10 kinderen wonen in slechts 2 kamers. Dat er ook nog 2 andere gezinnen met kinderen wonen, vindt Fer wel gezellig. Maar hij verlangt toch erg naar hun oude huis. Daar kan hij buiten spelen. Ze hebben ook een eigen waterput. Op een keer ontdekt Pappie dat hun Arabische buren stiekem water aftappen uit hun put. Die hebben geen geld voor een eigen put. Om die illegale waterleiding dicht te stoppen springt Kroes zomaar in de put. Stoer vond Fer dat!
Maar Fer heeft ook verdrietige herinneringen aan het oude huis. Vaak denkt hij terug aan die avond dat Japanse soldaten met veel lawaai binnendringen. Hij ligt te slapen en schrikt wakker van het geschreeuw. Hij hoort hoe de soldaten het huis overhoop halen. Mammie zegt later dat ze vermoedelijk op zoek zijn geweest naar bewijsmateriaal van verraad of verzet. Maar ze vinden niets. De Japanners hebben Pappie toen meegenomen. `Zorg goed voor de kinderen," hoort Fer hem nog tegen Mammie en Kroes roepen. Dan wordt Fer door Toetie uit zijn bed gehaald. Mammie en alle kinderen worden door een Japanse soldaat in één kamer geduwd. Daar zitten ze 3 dagen zonder eten opgesloten. Ze krijgen alleen een beetje water. Naar de wc mogen ze alleen bij heel hoge nood. Na 3 dagen verdwijnt de Japanse bewaker en kunnen ze de snikhete kamer verlaten.
In de witte villa wordt het nu ook te gevaarlijk. De rebellen rukken op. De Japanners kunnen hun veiligheid niet langer garanderen. Ze besluiten de vluchtelingen naar een plaats te brengen waar ze beter tegen de opstandelingen beschermd kunnen worden: de gevangenis! Verstopt onder dekzeilen van een militaire vrachtwagen worden de 3 gezinnen - onder Japanse escorte - in de nacht weggebracht. Hun schamele bezittingen dragen de kinderen in kussenslopen mee. Mammie, Kroes en Toetie helpen Ab en de kleintjes. Wéér op de vlucht. Waar de nachtelijke rit hen naartoe brengt, kan Fer niet zien. Het is stikdonker onder het zeil en hij is misselijk van de hitte. Als ze eindelijk bij de gevangenis aankomen, worden Mammie en de kinderen in een grote cel gestopt met nog ongeveer 15 andere mensen.

Eten en drinken is er nauwelijks. Er staat een tafel en een stoel, verder niets. Slapen moeten ze gewoon op de stenen vloer. Als Fer op de tafel klimt, kan hij net door de tralies naar buiten kijken. De gevangenis bestaat uit een hoofdgebouw en enkele bijgebouwen op een groot terrein. Er staat een hoog hek met prikkeldraad omheen. De ingang wordt bewaakt door zwaarbewapende Japanse militairen. Fer ziet een grote menigte van Javaanse jongeren bij de poort, agressief schreeuwend en met speren en messen zwaaiend. Het is een angstaanjagend schouwspel.
Na ongeveer 10 dagen is ook het weinige eten in de gevangenis op. Steeds meer mensen worden ziek van de honger en de hitte. Daarom besluiten de Japanners om alle mensen uit de gevangenis naar een nabijgelegen nonnenklooster te brengen. In het gedrang en geduw probeert Mammie uit alle macht om de kinderen bij elkaar te houden. Begeleid door Japanse soldaten worden ze in volgepropte militaire trucks naar het klooster gereden. Onderweg zien ze de grote chaos in de stad. Fer herkent vriendjes, klasgenoten, kinderen uit de buurt. Hele families zijn op de vlucht. In de chaos raken mensen elkaar kwijt. Kinderen huilen om hun moeder. Moeders zoeken wanhopig naar hun kinderen. Hier en daar wordt nog gevochten. Er liggen lijken in de straten. Niemand weet precies hoeveel mensen en wie er vermoord zijn. Er zijn zoveel geruchten. Er is zoveel paniek.

JAN 9 JAAR

Jan wordt door de Javaanse bedienden *sinjo bisoe* genoemd, omdat ze denken dat hij doofstom is. Hij communiceert het liefst met gebarentaal. Praten doet Jan pas sinds hij een jaar of 6 is. Eigenlijk na het uitbreken van de oorlog. Maar hij praat niet graag over de oorlog. Hij denkt er wel vaak aan. Bijvoorbeeld als 's nachts uren wakker ligt op de stenen vloer van de gevangenis. Slapen lukt niet zo goed, want zijn 'bed' is hard en vuil. En het is heet met zoveel mensen in één ruimte. Soms mag hij 's nachts met zijn moeder mee in een *becak* (fietstaxi) naar huis om zijn hond te verzorgen.

Die is thuis achtergebleven bij de bedienden om het huis te bewaken. Op een keer treft hij zijn hond onder het bloed aan. Hij is zwaar mishandeld, waarschijnlijk op straat door *pemuda's*. De bedienden hebben niet naar hem omgekeken. Jan smeekt Mammie om de hond te mogen meenemen. Hij kan hem toch niet zo achterlaten? Mammie vindt het goed, dat hij hem - verstopt onder kussens - meeneemt in de becak. Naar de gevangenis waar hij de hond zo goed mogelijk verzorgt.
De opstand breidt zich snel uit. De komst van het Nederlandse leger laat lang op zich wachten. In de gevangenis zitten honderden vluchtelingen, merendeels Indo's. Het eten dat ze krijgen, komt uit de gevangeniskeuken. Maar met zoveel mensen is dat eten in een week op. Het klooster waar de vluchtelingen dan naartoe worden gebracht, was tijdens de oorlog al een interneringskamp voor Nederlanders. Langs een lange open galerij liggen de klaslokalen, waar de vluchtelingen worden ondergebracht. De meisjes en kleine kinderen mogen bij hun moeder blijven. Jan komt in een jongenslokaal. Slapen doen ze weer op de grond, weer zonder beddengoed. Toiletten en douches zijn er wel, maar lang niet genoeg voor zoveel mensen. Hoe lang ze daar moeten zitten? Niemand weet het. Iedereen wacht. Wekenlang. Waarop weten ze niet. Het klooster ligt aan een van de hoofdstraten van Semarang. Regelmatig hoort Jan het lawaai en geschreeuw van demonstraties en rellen. Maar hij voelt zich hier wel veilig. Japanse militairen bewaken de poorten. Op een dag is het allemaal voorbij. Er lopen donkere soldaten met tulbanden op door de gangen. Dat blijken Engelse *Gurkah's* te zijn.

Ze lopen van lokaal naar lokaal om te vertellen dat iedereen veilig naar huis kan. Het Engelse leger heeft de opstand van de Javanen neergeslagen. De rebellen hebben zich overgegeven. De rust lijkt te zijn weergekeerd.
Mammie wil met de kinderen niet meer terug naar het oude huis. Te veel herinneringen, zegt ze. Samen met Kroes gaat ze langs leegstaande huizen op Sompok en Lampersari om een

geschikt huis te zoeken. De huizen zijn daar groot en hebben een groot erf. Sinds het begin van de oorlog staan ze leeg, verlaten door hun Nederlandse eigenaren. Mammie en Kroes kiezen een mooi huis uit op Sompok. Het is vrijstaand en heeft een tuin met een grote mangaboom. Er is genoeg ruimte voor het gezin met 10 kinderen. En in het achterhuis kunnen de bedienden wonen. Jan is blij dat het gezin weer herenigd is en dat ze nu weer een 'eigen' huis hebben. Maar het is een huis zonder Pappie. Jan heeft hem tijdens de vlucht zo ontzettend gemist, hun sterke vrolijke vader. Om hem heen ziet hij steeds meer vaders terugkomen uit de oorlog. Elke dag hoopt hij dat Pappie lachend om de hoek van de straat komt lopen …

JOZEF 7 JAAR

Ondanks het vertrek van de Japanners en het einde van de bersiap is het nog steeds niet veilig op straat. De *pemuda's* zijn dan wel verdreven, maar daarvoor in de plaats komen de zogenaamde *tentara pelatja*. Dat zijn jonge geschoolde Indonesische militairen. Minstens even fanatiek nationalistisch als de rebellen. Maar beter georganiseerd en … beter bewapend!

Jozef speelt met zijn broertje onder de mangaboom. Mammie zit met de meisjes op de veranda. Hardy en Fer staan met hun fiets bij de tuinpoort te kijken naar een groep Indonesische militairen die langs het huis marcheert. De soldaten zijn maar een paar jaar ouder dan zij.

Sommige hebben bij hen in de buurt gewoond. Hardy en Fer, kwajongens met een grote mond, kijken lachend naar dat machtsvertoon. Hardy roept plagend: "Wacht maar, als het Nederlandse leger terug komt, dan piepen jullie wel anders!" En Fer voegt daaraan toe: "Ze maken gehakt van jullie!" Een fractie van een seconde is het doodstil. Het is of alles en iedereen de adem inhoudt. Dan breekt er een enorm tumult los. Jozef springt van schrik overeind. Hij ziet dat de groep militairen schreeuwend en met hun banjonetten zwaaiend op Hardy en Fer komt afstormen. Jozef trekt zijn broertje achter zich aan richting huis. Mammie

roept en gebaart dat ze naar binnen moeten. Uit zijn ooghoeken ziet Jozef nog net dat zijn twee broers het huis binnenrennen, via de achtergalerij ongezien het achtererf op rennen en over de tuinmuur klimmen. Dat doen ze wel vaker, dus in een mum van tijd zijn ze door de achtertuinen van de aangrenzende huizen uit het zicht verdwenen. Jozef beseft dan niet dat hij Hardy en Fer pas jaren later weer terug zou zien.

Door een kier van de luiken die zijn andere broers snel hebben gesloten, ziet Jozef dat de soldaten inmiddels in hun voortuin staan. Ze eisen luidkeels dat Hardy en Fer het huis uit komen. Door het opstootje ontstaat een groeiende menigte van joelende Indonesiërs. De sfeer is dreigend en gespannen. Jozef is doodsbang en verstopt zich met zijn broertje onder de tafel. Wat mist hij zijn sterke vader op dit moment! Mammie is met zijn broers en zussen uit alle macht bezig om de ramen en deuren te barricaderen. Want de uitzinnige menigte heeft inmiddels het huis omsingeld en bonkt tegen de deuren. Het gezin klampt zich in doodsangst aan elkaar vast. Wat als de Indonesiërs erin slagen om binnen te dringen? Plotseling luwt het lawaai. Jozef hoort de barse stem van hun buurman, een Javaan die bij de politie werkt. Die is op het kabaal afgekomen. Hij weet de militairen ervan te overtuigen dat Hardy en Fer niet meer in huis zijn. En dat het gezin verder niet lastig gevallen moet worden. Even later is het stil buiten. De soldaten en omstanders zijn van het erf verdwenen.

De dagen erna blijft het rustig in het rond het huis. Jozef verbaast zich erover dat Hardy en Fer niet thuiskomen. Kroes let er altijd erg streng op dat zijn zusjes en broertjes op tijd thuis zijn. Maar hij praat helemaal niet boos over zijn broertjes van 12 en 14 jaar die al dagenlang niet thuis zijn. Zo jong als hij is, begrijpt Jozef dat het iets te maken heeft met die woedende soldaten. Maar pas jaren later hoort hij de ware toedracht.

MUIS 6 JAAR

De oorlog is nauwelijks begonnen of het jongste kind van het gezin - Yvonne, 2 maanden oud pas - overlijdt aan stuipjes. Medische hulp is in oorlogstijd nauwelijks te krijgen of onbetaalbaar. Muis is dan 3 jaar. Hij slaapt, als Pappie 's nachts door de Japanners wordt meegenomen. Pas de volgende dag merkt hij iets: Pappie is er niet. Ze mogen dagenlang de kamer niet uit. Muis heeft erge honger en dorst. En hij is bang, erg bang. Hij is te klein om te begrijpen wat er gaande is. Maar hij voelt de dreiging van de oorlog en later van de bersiap. Hij voelt het verdriet van Mammie, zijn broers en zussen. Hij mist Pappie. En hij is zo bang dat ook Mammie zal worden opgepakt. En zijn broers en zussen. Zijn hele vroege jeugd kan Muis niet buiten spelen. Het is te gevaarlijk. Muis wordt als benjamin omringd door de zorgzaamheid van Mammie en zijn zussen. Mammie is niet streng. Die heeft het de hele dag druk met het huishouden. Zijn oudste broer Kroes en zus Toetie zijn wel streng. Maar dat zijn ze, omdat Pappie er niet is.

Toen Pappie in Semarang gevangen zat, heeft Muis hem nog een keer gezien. Pappie had een list bedacht om zijn vrouw en kinderen te kunnen zien. Hij deed of hij erge kiespijn had, zodat hij van de Japanse bewakers naar de tandarts mocht. De Chinese tandarts gaf dat aan Mammie door. Zij mocht zich met een paar kinderen in een aangrenzende kamer van de tandartsenpraktijk verbergen. Toen Pappie met de tandarts alleen was, kwamen ze te voorschijn. Muis kon toen even op Pappies schoot zitten. Voor de laatste keer. Dat moment zou voor de rest van zijn leven in zijn geheugen gegrift staan.

Lange tijd daarna heeft Muis zelfs niet kunnen praten van verdriet. En dan komt ook nog het bericht van Pappies dood …. Alle hoop op zijn terugkeer is vervlogen. De ellende van de oorlog komt in alle hevigheid op het gezin af: honger, ziekte, geldgebrek, dwangarbeid, binnen zitten…

De vlucht voor de *pemuda's* wordt voor de dan 6-jarige Muis een angstaanjagend avontuur. Eerst de grote witte villa in de bovenstad, waar Japanners aan de overkant van de straat de wacht houden. Dan de nachtelijke rit in een militaire truck dwars door de stad naar de gevangenis. En daarna de chaotische vlucht naar het klooster. Muis herinnert het zich als een nachtmerrie waaruit hij maar niet wakker kan worden …

Na de ontberingen tijdens de bersiap is het huis in Sompok een verademing: eindelijk weer een gewoon huis! Met een veranda, een grote tuin met bananenbomen

Ze kunnen weer buiten spelen, ook met andere jongens uit de buurt. Soms rennen er nog wel Javaanse jongens met messen en bamboestokken zwaaiend door de straat. Dan roept Mammie Muis en zijn broers snel naar binnen.
Die korte periode van rust wordt ruw verstoord door de vlucht van Hardy en Fer voor de Indonesische soldaten. Voor Muis is de omsingeling van het huis door woedende Indonesiërs opnieuw een heel angstige ervaring. Hij begrijpt er niets van. Waar zijn Hardy en Fer? Waarom komen ze niet thuis?
Pas veel later hoort hij dat Hardy en Fer rennend voor hun leven de stad zijn uitgevlucht. Ze hebben zich een tijdje schuilgehouden in de *sawah's* (rijstvelden) en zijn toen terecht gekomen in een kamp van Molukse KNIL-soldaten. Zij hebben Hardy en Fer verborgen gehouden voor de Javanen. Die zouden de jongens anders vermoord hebben. Mammie is toen naar het Nederlands consulaat gegaan om hulp te vragen voor haar zoons. Enkele dagen later zijn Hardy en Fer in het geheim naar Nieuw-Guinea gebracht. Duizenden kilometers van huis. Moederziel alleen. Hardy was toen 14 en Fer 12 jaar. Muis zou hen pas jaren later terugzien. In Nederland.

Copyright © 2009, Lody Pieters, All Rights Reserved